

esporàdica, i sense perpetuació toponímica) a molts llocs de les costes hispàniques i del Mare Nostrum.

Ni *Montjuïc* ni *Montgó* (V. arts.) tenen res a veure amb *Jovis*.

El mot *escala* té certament aplicacions adequades a les costes. Especialment 'aparell amb travessers muntat amb un bastiment que es posa perquè desembarquin, o hi pugin, els passatgers d'una embarcació'; d'aquí pot passar a designar una 'rampa llisquent per on una nau davalla a l'aigua' (Gaziel, *St. Feliu d. I. C. Brava*, o. c., 1970, 364a5f). Però no pot estar per aquí l'etim. del nom de la vila i port empordanesos; desenganyem-nos: un NL no pot venir del d'un aparell de navegació, per molt important que sigui aquest i ben testificat en la història del nostre vocabulari; ni tan sols seria versemblant que hagués nascut de l'accepció secundària i local que indica Gaziel.³

És ben versemblant, en canvi, lligar el nom de *L'Escala*, port, amb la denominació d'una mena de port: l'escala o escales que fan les naus. Que aquí vagi partir d'un ús dels mariners que hi tocaven, no pas dels vells habitants locals, ja es veu també per la forma de l'article: la de *L'Escala*, i no *Sa* com en *Sa Tuna*, *Sa Cala Brava*, segons l'ús dialectal d'aquesta zona, que arriba fins a *L'Escala* mateixa (recordem la gran balma costera de *Sa Cambra*, dins la costa de *L'Escala*). Un altre senyal és el plural *Scalas Hannibalis*: al·lusi a diverses recalades que hi farien estols cartaginesos. És clar que després d'això es va estereotipar en forma singular, com a nom que fou d'un petit port únic.²⁰

Contra aquesta identificació de *L'Escala* amb el lloc esmentat per Mela, i amb el mot *escala* 'parada o desembarc en un port', s'ha fet valer un suposat caràcter tardà d'aquest ús del mot *escala*. Aquesta tardania és una idea no sols molt exagerada, sinó, ben estudiat, errònia. Com que això no fou exposat prou bé en el *DECH* (II, 665b43-60) i *DECat* (III, 436a7), ens obliga a dedicar-hi aquí un petit excurs de rectificació i apèndix.

Els treballs de M. L. Wagner i el Prof. Kahane, en què es basava la meua nota, pequen sempre d'exagerar les coses del Llevant mediterrani i distreure de les del Ponent, d'on estan poc informats. No hi pot haver aquí res d'oriünd de Constantinoble, com volen els grecs Kahane: allí va dur el nom de *skála* —documenten ja ells en el S. v d.C.— expressió duta allí forçosament per la marineria romana i no pas nom d'una suposada escalinata del moll, perquè els bizantins n'haurien dit *κλίμαξ*, amb el mot grec i no pas el llatí. Aviat apareix a l'extrem Oest: manllevat per l'ar. *'isqāla*, designant l'escala que fa un vaixell en un port, i la «plancha» emprada per desembarcar-hi: com explica l'Idrissi (a. 1154), de Ceuta, mot llavors ja envellit en l'àrab del Marroc, puix que s'hi formava un plural fracte *'aşāqil*, segons la morfologia àrbiga, com documenten Dozy (*Suppl.* 1, 23a12), el *Mobit*, Simonet (*Glos.*, p. 186), i el *Gloss.* de l'Idrissi (128, 269).

Al Medit. Nord ja en trobem un testimoni a Venècia en l'a. 1082 (Wagner-Kahane). Jal (*Gloss. Nautique*, 1323, s. v. *scala*) l'assenyala en els venecians me-

dievals Andrea Corsali («l'última *scala* fu nell'isola di Goa») i, en les famoses *Navigazioni* de Ca da Mosto, i en altres p. p. Ramusio. En realitat no hi ha cap raó per creure que en català, ni a França o Castella, sigui importat d'Itàlia (com diuen ells), sinó amb arrelament propi i antic. En català ja consta bé en el S. xv (*D'Ag*), i un doc. de 1479 recomana «donar obra que aqueixa ciutat [Barcelona] los sia la primera *scala*» (Capmany, *Mem. de la Ci. Bna.*, 280); i és evidentment del català que passà al castellà, on ja va usar-lo Clavijo, a. 1406.

En realitat podem dir que aquesta acc. existia ja en llatí i en romànic comú, almenys en potència: *scala* venia en llatí de SCAND-LA, verb *scandere* (d'on *ascendere* i *descendere*), mot que pertanyia certament al llatí clàssic, amb aplicació marinera: *scandere foros navium* 'pujar al pont d'una nau' en Tàcit; i *scala* ja designava des d'abans de J.C. un aparell d'embarc i desembarc: «qui in navibus longis remanserunt, *scalas* rapere, naesque a terra repellere, properabant», en Hirtius (coetani de Ciceró), *De Bello Alexandrino*, cap. 19. També es troba en oc. antic, tan repetit, fins dins el mateix capítol, que ja anticipa el procés repetit de les escales que fan els vaixells.

Car és evident que *posar* o *metre escala* en un moll, és una frase que entranya, com a corollari, la de *fer* o *tenir escala* o *escales* en tals o tals ports. «Lo senyor Rey estava en les galees, *escala* per terra» (Muntaner, cap. 172), «féu metre *escala* en terra e exí la Regina» (cap. 113), «exiren-se de las galees per l'*escala*» (cap. 67); «les galeres anaven ajustades per dar *escala* en terra» (*Tirant*, Ag. I, 367); altres dels Ss. xiv i xv en el *D'Ag*, i altres de genoveses, venecianes i catalanes en Jal, co. 683, 646 i 1323. Això tant per l'embarc com per al desembarc: «far *mettere scala* in terra» en Mocenigo, «qui si *mette scala* per il viaggio a Jerusalem», Sansovino, a. 1580. En un mot és segur que en l'ús dels vaixells catalans medievals *fer escala* en un port era tan usual i antic com en els italians, en els marroquins i en les Escales de Llevant. I que ja es dirien això i coses anàlogues en la Marina romana.

NOMS DE L'INTERIOR. Són la major part dels d'aquest article. Sovint es parteix de nocions, com 'grup de feixes escalonat en un vessant' (*DECat* IV, 455b51, 456a2), de vegades reduït a un camp o una feixa sola. Coma d'*Escala* a Fontpedrosa (Conflent, xxiii, m. 141.6); *L'Escala de l'Ós*, paratge per damunt de la Ribera de Fillols (xxvi, 135.23); *Clot de la 'Scala*, pda. de muntanya, a la Vall de Cardós, entre *Costa Blava* i la comarca del Port o *del Vedo*, te. Tavascan (xxiv, 55, 57). Pletiu de la *'Scala*, a Espot (xxxvii, 78.14); *L'Escala Alta* i *Escala de Riu-Sec*, a la Vall d'Assua (capbreu de 1605, fº 15; i el de 1643, fº 3). També val. *Toll de la 'Scala*, en el riu de St. Albert, te. Salzadella (xxviii, 136.4); *La Scala* pda. d'Alginet (xx, 184.4).

I en compostos: *Fontsoscala* prop d'una pda. *La Escala*, en el Flamicell (Espui, xxxvii, 17.3, 147.5); < *Font-s'escala* amb propagació del timbre o, com en